

Notes

1. SÁNCHEZ MÁRQUEZ, Carles; RAMOS I SERRA, Gemma (coord.). *Gabinet de Col·leccionista*. (Celebrat a Terrassa, del 28 de juny del 2017 al 23 de desembre del 2018). Terrassa: Museu de Terrassa, 2017, p. 228-229.
2. Caixa d'Estalvis de Terrassa; Ajuntament de Terrassa (ed.). *50 años de Radio en España: medio siglo de radio en Tarrasa. Presentación de la colección de Eudaldo Aymerich*. (Celebrat a Terrassa, del 22 de novembre fins al 16 de desembre del 1974). Terrassa: Museu Provincial Tèxtil, 1974, p. 4.
3. SÁNCHEZ MÁRQUEZ, Carles; RAMOS I SERRA, Gemma. (coord.). Op. cit. P. 229-231.
4. Caixa d'Estalvis de Terrassa; Ajuntament de Terrassa (ed.). Op. cit. P. 4.
5. Unió de Radioaficionats Espanyols.
6. SALILLAS, José Manuel. "Preparando el Museo". Dins: responsabilitat de l'obra completa. *El Museo Municipal de Radio Eudaldo Aymerich*. Terrassa: Autoedició José Manuel Salillas, 1980, p. 27-38. [26 de març]
7. Ídem. "AYMERICH cede su colección a la Ciudad". P. 29-31.
8. Museu de Terrassa. "Museu de la Radio Eudald Aymerich". Dins: responsabilitat de l'obra completa. *Pla General de Museus de l'àmbit local de Terrassa*. Terrassa: Museu de Terrassa, 1988, p. 57-67.
9. Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya [mNACTEC]. *Mira't la radio; 80 anys de disseny i tècnica de receptors*. 2004-2020. <disponible en línia: <https://mnactec.cat/ca/exposicio-detall/mirat-la-radio>> [30/5/2020].
10. Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya [mNACTEC]. *La ràdio entra a la llar. El disseny dels altoparlants (1920-1930)*. 2010-2020. <disponible en línia: <https://mnactec.cat/ca/exposicio-detall/la-radio-entra-a-la-llar-el-disseny-dels-altoparlants-1920-1930>> [30/5/2020].
11. CAMPI VALLS, Isabel. *Guia de l'exposició de ràdios: mira't la radio: 80 anys de disseny i tècnica de receptors*. 2005, Rubí: Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya [mNACTEC].
12. Àrea de Difusió i Exposicions (mNACTEC) (coord.). *La ràdio entra la llar; El disseny dels altoparlants (1920-1930)*. (Celebrat a Terrassa, del 18 de maig de 2009 al 30 de maig de 2010). Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya [mNACTEC], 2009, p. 3-25.

LA COL·LECCIÓ ÀMFORA (ELS LLIBRES DE TERRASSA - FUNDACIÓ TORRE DEL PALAU): 20 ANYS DE COMPROMÍS EDITORIAL (1999-2019).

Algunes reflexions sobre una aportació rigorosa i continuada al servei de la historiografia local i del país.

Josep Puy i Juanico. Historiador

Recepció i acceptació: juliol del 2020

Resum: L'article fa una valoració i anàlisi de la trajectòria editorial de la Col·lecció Àmfora vinculada a la Fundació Torre del Palau de Terrassa amb motiu del seu vintè aniversari. Es comenten i classifiquen la majoria d'obres publicades i s'emfatitza en la importància i complicitat de la seva producció en relació amb el notori enriquiment de la historiografia local de les darreres dècades. El brillant estudi sobre la postguerra a Terrassa de Xavier Marcet inicià una col·lecció que sempre ha volgut preservar el rigor i la continuïtat de les seves edicions. Aquest text pretén ser un merescut homenatge a l'esforç i disponibilitat dels seus promotors així com a la qualitat i talent investigador de totes les autores i autors que ho han fet possible.

Paraules clau: Col·lecció Àmfora, Fundació Torre del Palau, història, Terrassa, franquisme, aniversari, historiografia.

Abstract: This article assesses and analyzes the publishing trajectory of the Àmfora Collection in relation to Torre del Palau Foundation from Terrassa on the occasion of its twentieth anniversary. This document comments and classifies most of its published works, with an emphasis on the importance and the role of their production regarding the notorious enrichment of local historiography during recent decades. Xavier Marcet brilliant study of the post-war period in Terrassa represented the beginning of a collection that has always been aimed at preserving the rigor and continuity of its editions. This text is meant to be a well-deserved tribute to the effort and availability of its promoters, as well as to the quality and researching skills of all the authors who made it possible.

Keywords: Àmfora Collection, Torre del Palau Foundation, history, Terrassa, Francoism, anniversary, historiography.

La Col·lecció Àmfora (Els Llibres de Terrassa - Fundació Torre del Palau): 20 anys de compromís editorial (1999-2019). Algunes reflexions sobre una aportació rigorosa i continuada al servei de la historiografia local i del país.

Amb l'obra autobiogràfica, històrica, amable i vivencial de Jaume Comellas i Colldeforns, *Retrat i homenatge generacional. Terrassa 1939-1976*, editada el 2019 dins la *Col·lecció Àmfora –Els Llibres de Terrassa, Fundació Torre del Palau–*, es completen vint anys d'edicions ininterrompudes (1999/2019) d'aquest projecte consolidat. Aquest era el volum núm. 26 i segueix al peu del canó. La col·lecció pren el nom de la llibreria emblemàtica de la plaça Vella com a homenatge i reconeixement als seus fundadors per la seva generositat cap a la Fundació.

Un consell editorial revisa les diferents propostes i sanciona els títols que s'editen. El consell està format per membres del món cultural de la ciutat i també compta

amb la participació d'un representant municipal. El compromís de la Fundació Torre del Palau amb la cultura i les edicions locals s'ha mantingut, de manera ferma i constant, durant tots aquests anys i fent front a tot tipus de dificultats.

L'obra de l'historiador i periodista Jaume Comellas s'afegeix al peculiar i reeixit reconeixement de dues dècades d'una proposta editorial que s'ha consolidat de forma molt notable amb el pas dels anys. Una proposta específica, rigorosa i ininterrompuda, representada pel segell Àmfora, mereix tota mena d'elogis, algunes reflexions, àdhuc suggeriments, com els que s'exposen en aquest text. En el pròleg que vaig escriure en el núm. 25 de la col·lecció –Bernat Pizà, *La Transició a Terrassa (1975-1979)*, del 2019– es feien algunes referències respecte a aquesta simbòlica i singular efemèride.

El llibre de Comellas és un llibre d'història local, testimonial i viscuda, farcit de records gratificants, de nombroses anècdotes, context adequat i experiències singulars que no deixen indiferent el lector, que s'identifica, en molts moments, amb el que està llegint i, anteriorment, ha viscut de manera ben directa en alguns moments i llocs de la nostra ciutat. Val a dir que una gran part de la producció editorial i rigorosa d'Àmfora és de temàtica històrica vinculada amb Terrassa i la seva comarca, amb les corresponents delimitacions territorials, argumentals i cronològiques de cada època concreta.

El resultat de cada treball es correspon amb una exhaustiva recerca situada, bàsicament, dins els períodes de la història moderna i contemporània –segles XVI-XX–. Es tracta d'obres d'història i temàtica locals –no pas localistes– que ajuden a una millor interpretació i coneixement de la història del país en els seus diferents períodes. La història local ofereix un caràcter d'inqüestionable fonament i projecció.

Remarquem el conreu i categoria dels estudis biogràfics –Ana Fernández, *Miquel Ros. Art i ofici* (2012), o Àngel M. Hernández Cardona, *Joan Cadevall. Professor, botànic i geògraf* (2018)–, així com diferents àmbits del món cultural, degudament contextualitzats, com és el cas del món del teatre amb les edicions de Guillem Jordi Graells, *Teatre vuitcentista d'autor terrassenc, I-II* (2014-2015), o de la música, amb Josep Freixas, *Musiquer terrassenc, 224 fitxes biogràfiques* (2011), que també s'hi veuen reconeguts i amb una resolució excel·lent. Es tracta, en el seu conjunt, d'importants i destacades aportacions amb la finalitat d'assolir sempre un millor coneixement respecte de la cultura, el món de l'art i les inquietuds intel·lectuals de la societat terrassenca dels darrers segles.

El recorregut editorial d'Àmfora no pot descuidar el seu context propi i aliè. La mateixa Fundació Torre del Palau - Els Llibres de Terrassa ens ha ofert altres projectes editorials, prou importants i reconeguts. D'una banda, *Terrassa Viva*, amb un número 0, considerat un veritable luxe, que va comptar amb l'edició facsímil d'*A toc de pito* (1999) de Cinto Morera –l'edició original és de 1954–, i fou el punt

de partida d'una interessant i polivalent col·lecció divulgativa. L'estudi d'Andreu Calaf *El Raval, escenari principal. Impressions d'un espectador preferent (1926-1946)*, (2008), número 13 d'aquest projecte, es manté com un veritable referent per poder conèixer, de forma prou detallada, la història recent de la nostra ciutat. Moltes de les obres de *Terrassa Viva* corresponen a reconeguts professionals o han esdevingut un merescut altaveu que ha permès conèixer i difondre els treballs de joves autors i investigadors novells. Historiadors com Lourdes Plans, Àngels Ventayol o Ana Fernández han estat autores destacades.

De l'altra, també hi ha un reguitzell de llibres que podem considerar fora de col·lecció però d'important qualitat i contingut i editats aprofitant l'estructura editorial de la Fundació. Destaquem l'obra de Francesc Torrella Niubó *Semblances biogràfiques de Terrassa estant* (2007), que va ser el primer d'aquesta iniciativa. Un dels darrers exemplars publicats ha estat el llibre autobiogràfic, d'excel·lent i emotiu testimoniatge, escrit per Bartomeu Amat, *Mirant enrere. Diari d'un llarg pelegrinatge* (2019). El Dr. Joan Busquet, Ramon Rius Mossoll o Jaume Canyameras es compten també entre els seus autors. Recomano, de forma sincera i particular, el llibre miscel·lànic, de forta càrrega emotiva i patriòtic reconeixement, escrit per diversos autors, *Joaquim Badia i Tobella, advocat, home de pau i de diàleg*, del 2018.

Àmfora ha desplegat la seva producció bibliogràfica en el marc d'altres projectes editorials de la ciutat que van més enllà dels manuals concrets i el conjunt d'obres específiques que tots coneixem i valorem. Al meu entendre, es confirmen dues premisses abastament reivindicades. En primer lloc, Terrassa gaudeix d'una proposta editorial ambiciosa, sorprenent, sovint poc valorada i del tot heterogènia, que certifica la vitalitat cultural de la ciutat, l'esforç constant, el compromís renovat de molta gent i el seu excepcional balanç dins el conjunt de les produccions locals arreu del país, i superant tota mena d'adversitats i limitacions econòmiques. En segon lloc, cal tenir present el sentit de continuïtat amb una oferta fidel i anual al llarg de les darreres dècades. Aquest és el cas de l'*Anuari* de la Fundació Arxiu Tobella - Llibre de l'Any, que inicià el seu trajecte l'any 1979 amb el llibre *Terrassa, 1978* i que, des dels primers temps del que anomenem Transició democràtica, no ha deixat mai de publicar-se durant el mes de gener de cada any.

L'altre exemple de ferma constància –diferent en continguts i objectius– és la revista *Terme*, que inicià el seu recorregut l'any 1986 –el seu primer número dedicat, monogràficament, a la Guerra Civil a Terrassa està exhaurit– i que ofereix, any rere any, treballs específics i estudis monogràfics de gran qualitat sota la coordinació i promoció del Centre d'Estudis Històrics de Terrassa, l'Arxiu Històric de Terrassa

i l'Arxiu Comarcal del Vallès Occidental. La constel·lació de propostes i projectes resta prou definida: Fundació Arxiu Tobella, Fundació Torre del Palau, Centre d'Estudis Històrics i Arxiu Històric de la ciutat.

Àmfora ha esdevingut un referent en aquesta inescapable activitat editorial, que té com a denominador comú la seva continuïtat i la recíproca fidelitat per part d'un col·lectiu nombrós d'estudiosos, seguidors i lectors en general. L'Ajuntament de Terrassa hi dona suport i col·labora econòmicament en les seves edicions. El compromís d'editar dues obres per any s'ha mantingut al llarg de tots aquests anys.

El llibre autobiogràfic de Jaume Comellas tancava un aniversari simbòlic que, dues dècades abans, havia tingut el seu punt de partida amb el llibre de Xavier Marcet *Els anys foscos de la postguerra. Terrassa, 1939-1945* (1999). Es tracta de la millor aportació i descripció, mantinguda amb el pas del temps, sobre la crua i dura realitat de la postguerra local en els difícils temps dels "anys blaus" a la nostra ciutat i amb un detallat estudi sobre el repartiment del control social, el poder polític i la gestió del terror per part dels vencedors d'un llarg i desgraciat conflicte. És un manual bàsic i rigorós que semblava anunciar, en el seu moment, el tarannà del que acabaria sent una proposta editorial continuada i rigorosa. L'obra de Xavier Marcet està exhaurida des de fa molts anys. La seva reedició seria important i molt necessària. Continua sent un estudi de capçalera, del tot imprescindible, per a historiadors, estudiants i interessats en l'estudi d'aquest període de la nostra història contemporània.

Ordenant les prestatgeries

Si ens mantenim en l'anàlisi i comentari dels volums de temàtica vinculada amb la història de Terrassa i comarca ens haurem de preguntar i fer anàlisi del que trobem entre Marcet i Comellas dins la col·lecció Àmfora, sota l'aixopluc editorial de la Fundació Torre del Palau. La meua proposta s'estructura en dos possibles àmbits que exposo a continuació:

1. La llarga i complexa etapa del franquisme.

El perllongat i complex període que comprèn la postguerra, el franquisme i el temps de la Transició democràtica a la nostra ciutat ens ofereix un compendi d'estudis de molta vàlua i profunditat. El temps cronològic que situem entre 1936/1939 i 1980 compta amb uns treballs de gran nivell historiogràfic i exhaustiva documentació. És potser la proposta més àmplia, homogènia i detallada de tota la col·lecció. D'altra banda, cal continuar esperonant la comunitat d'historiadors per incentivar estudis monogràfics sobre el segle XIX o el primer terç del segle XX i que ben segur tindran una bona acollida editorial. Hi ha buits importants que s'han resolt, només, amb capítols específics dins les obres genèriques i col·lectives sobre la història de la ciutat de Terrassa (1987 i 2018).

Em refereixo, de manera molt particular, a l'època de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Avui en dia, encara no disposem d'un estudi en profunditat que ens pugui explicar moltes situacions prèvies –la Gran Guerra i els anys vint– i actituds posteriors i de llarg recorregut –el Bienni Negre republicà o el posterior control municipal de la immediata postguerra–. També passa una cosa semblant amb el període de la Guerra Civil, on preval un continuat ancorament en la temàtica de signe polític, sindical i revolucionari del conflicte, però resta per fer i publicar una necessària i ambiciosa exploració dels nombrosos àmbits de la vida quotidiana i l'afectació de la població civil en una ciutat de reraguarda.

El fantàstic treball de transcripció i arranament a càrrec del Dr. Joan Pérez Ventayol *Epistolari a la meua filla Paulina, 1936-1939*, publicat a Àmfora el 2017, és una excepció molt lloable i valuosa que ens permet conèixer i recuperar, en bona mesura, el dia a dia de la ciutat en temps de guerra en el marc d'una emotiva correspondència de Francesc Pi de la Serra adreçada a la seva filla Paulina, que vivia a París.

El coneixement de les emocions, vivències i patiments d'un testimoni directe representen un valor inqüestionable i de primer nivell dins aquell conflicte colpidor. La seva consulta és imprescindible per conèixer alguns aspectes de la Terrassa d'aquells moments, començant pels fets dramàtics de la Barata del mes de juliol de 1936.

Els estudis sobre el franquisme resolen una assignatura pendent que es planteja, i també complementa, en dos grans aspectes: l'estudi i el coneixement de les estructures de poder local i el seguiment detallat del moviment resistent i la lluita antifranquista durant la dictadura. En qualsevol cas, les referències bibliogràfiques són prou explícites i d'una gran aportació explicativa i documental.

A més de l'obra de Xavier Marcet, tenim la biografia de Mariona Vigués, *Lluís G. Ventalló i Vergés (1903-1980). De la fidelitat a Sala al compromís amb el Règim* (2005), que representa una aportació biogràfica important i contextualitzada d'aquest personatge per entendre les seves importants complicitats dins les primeres dècades del franquisme a la ciutat. Una biografia rigorosa esdevé, gairebé sempre, una font inesgotable i valuosa d'informació en tots els àmbits. En aquest sector ens resta, encara, un important recorregut. Ens calen estudis biogràfics fets amb rigor i categoria. Sempre tenim a la ment l'inacabat, i del tot valuós, *Diccionari biogràfic de terrassencs* de l'enyorat Josep M. Domènech (cedit a l'Arxiu Històric de Terrassa).

Vigués fa un estudi detallat d'aquest representant del franquisme local i la seva connivència política, econòmica, universitària i esportiva dins la Terrassa d'aquell temps. La biografia sobre Lluís Gonzaga Ventalló és un suggeriment inqüestionable a la realització d'altres biografies, del tot necessàries, per conèixer molt millor la història del segle XX a Terrassa. A hores d'ara seguim mancats d'estudis sobre destacats polítics i sobre els alcaldes més representatius del segle anterior: Joaquim Amat, Josep

Clapés i Manuel Royes en són alguns exemples prou representatius. Les propostes biogràfiques podrien ser alguns dels futurs estudis que incorporés la col·lecció.

És també en aquest període del franquisme on destaquem l'ambiciosa i monumental obra de Josep Lluís Lacueva, Manuel Márquez i Lourdes Plans, *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa, 1939-1975* (2007), que va representar un veritable punt d'inflexió en els estudis sobre l'oposició antifranquista i la titànica lluita de moltes persones i tota mena de col·lectius, durant la llarga nit de la dictadura, en el seu camí per assolir la recuperació de les llibertats i la somiada democràcia.

Els moviments vaguístics, el protagonisme associatiu i les activitats clandestines de l'oposició política estan molt ben estudiats en una obra que no s'atura amb la mort del dictador, sinó que perllonga la seva anàlisi de la mà de l'historiador Manuel Márquez dins el temps de la Transició. El Dr. Márquez fa un estudi detallat d'alguns referents significatius d'aquells moments: el moviment veïnal, l'organització sindical i l'esperança i els agosarats pronòstics respecte a les primeres eleccions municipals i democràtiques del 1979. La bateria d'annexos, estadístiques i taules explicatives és del tot impressionant i de grans possibilitats dins una anàlisi contextual i alhora necessària.

Pertany al període de la Transició la publicació de Bernat Pizà *La Transició a Terrassa (1975-1979). Crisi municipal i mobilització ciutadana* (2019). Per mèrits propis i aliens el podríem considerar com un encertat volum per afegir-se també a la cloenda simbòlica del vintè aniversari d'Àmfora i que complementa de forma adient i acurada els llibres esmentats anteriorment. L'autor, pertanyent a la darrera i gran fornada de joves historiadors, fa una exploració detinguda de la vida municipal dels anys setanta amb un "who is who" que identifica i situa tots els personatges de l'auca, vinculats amb el règim o amb l'oposició política.

Mai havíem disposat d'un llistat exhaustiu de noms i d'uns perfils biogràfics assenyats com els que ens presenta Bernat Pizà. Feia falta saber què succeïa a la Casa Gran durant aquells anys. En el pròleg hi llegim: "Calia fer una radiografia minuciosa de qui hi havia a l'Ajuntament i quina percepció destil·laven davant dels nous temps de canvi i esperit democràtic que s'apropaven irremeiablement". Les primeres eleccions legislatives foren el 1977, però la democratització de la política local trigaria força temps a arribar per les causes i motius que tots imaginem. Estem davant un treball molt útil i recomanable.

Considero que també podríem afegir en aquest primer grup l'obra col·lectiva sobre el desastre de les inundacions a Terrassa del mes de setembre de 1962, DD.AA. *L'aiguat del 1962, 50 anys després* (2012). Les col·laboracions d'aquest estudi són prou diverses, totes ben importants i des de diferents àmbits. En qualsevol cas, els textos i reflexions específics que fan referència a l'àmbit del context històric i social d'aquell desastre s'incorporen, de forma molt adient, al millor coneixement de les precarietats socioeconòmiques de la ciutat d'aquells anys en el marc d'un panorama

del tot desequilibrat, injust i precari. Les conseqüències d'aquell desastre natural van fer palès, de forma substancial i evident, la nefasta política assistencial, sanitària i urbanística del règim franquista a Terrassa i la seva comarca. Són molt importants els annexos del llibre, en format DVD i CD, per les significatives aportacions documentals que hi podem trobar.

2. Un assortit de monografies que hem de tenir sempre al nostre abast.

Alguns llibres, sota el segell d'Àmfora, esdevenen obres de capçalera i de consulta habitual davant qualsevol article, estudi o treball d'investigació. Acaben formant part d'una bibliografia recomanable. Òbviament, tot dependrà de l'època i de la temàtica en estudi. S'han de tenir molt en compte malgrat que ens movem en el terreny dels suggeriments i d'unes simples indicacions.

El llibre d'Ismael Almazán *Els camins de la justícia. Ordre i desordre al Vallès dels segles XVI-XVII* (2000) fou el segon llibre de la col·lecció. Va representar, fa uns quants anys, una total anticipació en els estudis sobre la violència, el control social, la justícia i l'organització policial a l'edat moderna i en el nostre territori. Poca gent havia escrit i pensat sobre seguretat i repressió en una època de crisi social i econòmica. Alguns estudiosos han pres bona nota de les erudites aportacions del professor Almazán. El fenomen de la violència i de la repressió delictiva no són temes menors ni colaterals, ans al contrari. Dibueixen, de manera prou definida, com era la societat d'aquell temps. L'obra d'Almazán fou pionera, dins de la comarca, d'una línia historiogràfica de molta embranzida en el moment present.

L'edició facsímil de l'obra de Salvador Cardús i Florensa *Terrassa durant la guerra separatista dita dels Segadors* (2013) esdevé la recuperació de l'obra d'aquest prolífic i erudit autor terrassenc que al llarg de 23 capítols repassa de manera exhaustiva aquell conflicte i les repercussions polítiques i militars que visqué la nostra ciutat durant el segle XVII. El pròleg del seu net Salvador Cardús i Ros palesa una vigència extraordinària després de set anys d'haver-se escrit: "...un llibre d'aventures bèl·liques que superen en crueltat qualsevol relat de ficció; els fonaments històrics de la impossibilitat d'encaix polític amb Espanya que seguim patint, i per damunt de tot, la gran lliçó de patriotisme en defensa de la llibertat que Terrassa va demostrar al llarg d'aquells dotze anys de conflicte bèl·lic i que es va tancar amb una derrota i, finalment, el Tractat dels Pirineus del 1659."

Sobre l'estudi i coneixement al voltant de la Guerra de Successió continua sent un llibre bàsic i de consulta obligada l'obra de l'historiador Marc Ferrer *La Guerra de Successió a Terrassa (1700-1725)* (2014). És un llibre d'una gran qualitat i d'un contingut rigorós. El discurs, homogeni i detallat, ens ofereix una explicació que va molt més enllà de l'enfrontament militar, ja que ens permet conèixer l'estructura política i social de la vila de Terrassa de començaments del segle XVIII. Es considera un volum del tot

necessari per als estudiants i historiadors a l'entorn d'aquesta època. Es configura com un llibre molt adient per poder entendre tots els àmbits que defineixen la Vila i la Universitat Forana abans de les malvestats que patiren els terrassencs durant el fatídic mes de setembre de 1713.

L'estudi de Juli Colom *Republicanisme i cultura republicana a Terrassa. De la 1a República a la Setmana Tràgica* (2003) és un treball del tot fonamental per conèixer els orígens, molt heterogenis i contraposats, del republicanisme a la nostra ciutat. Aquest és un dels meus llibres de capçalera, on els subratllats es revisen i se sobreposen molt sovint. No podem explicar el republicanisme dels anys vint i trenta del segle XX sense fer una acurada lectura de l'estudi de Juli Colom i prendre bona nota de l'evolució del lerrouxisme, de la diversitat d'iniciatives polítiques progressistes del segle XIX, del procés unificador del moviment republicà de principis del segle passat o dels orígens, amb molts aspectes encara per estudiar i conèixer, de la Casa del Poble del carrer Cremat.

Sempre he considerat que el voluminós treball del professor Colom requeriria d'una inqüestionable i necessària continuïtat, directa i específica, del republicanisme fins als temps de la Guerra Civil. No hi ha dubte que resta per escriure bona part de la història del republicanisme local que s'inscriu en el temps del regnat d'Alfons XIII, la dictadura de Primo de Rivera i el període de la Segona República (1931-1939). És un suggeriment del tot necessari i que hom, majoritàriament, ratifica en llegir l'obra de Colom. Ens agradaria, d'allò més, poder gaudir de noves publicacions d'aquest autor.

El volum de Miquel Freixa i Mireia Freixa *El senyor de la Masia Freixa. Context cultural, social i polític d'un industrial català (1862-1925)*, publicat el 2013, representa un treball exhaustiu sobre el món industrial, polític i cultural de les darreres dècades del XIX i primer terç del segle XX a Terrassa. És un llibre amb unes grans possibilitats per conèixer un llarg període de la ciutat de la mà dels autors i descendents d'una de les nissagues més importants de Terrassa. Es tracta d'una obra molt ben estructurada, amena i d'agraïda lectura.

El llibre dels germans Freixa és un homenatge familiar i un recorregut excepcional per una Terrassa industrial (molt recomanables el segon i tercer capítol) sota el control del salisme, l'avenç del catalanisme i on apareixen i es tracten els fets més rellevants des del punt de vista social, institucional i econòmic. Qualsevol aportació al coneixement de la Terrassa de les primeres dècades del passat segle és un pas gegantí i molt ben rebut per entendre la construcció de la ciutat contemporània.

Estem mancats d'estudis globals, i també d'específics, sobre el món educatiu a la ciutat. El llibre d'Alba Vinyes *L'escola de Terrassa del segle XX* (2016) dona un impuls molt important per resoldre part de les conseqüències d'aquest buit. No era pas un repte senzill. Cal un coneixement molt acurat. Qui sap si el proper estudi hauria de ser una obra col·lectiva. La documentació sobre el tema és sovint dispersa i les iniciatives anàrquiques i particulars han estat una característica constant dins el panorama escolar de la ciutat. Aquesta és una obra de consulta obligada per a altres treballs sobre el món educatiu a la ciutat. Les relacions d'escoles, amb les seves corresponents i nombroses tipologies, existents a Terrassa en el marc de diferents èpoques i cronologies es converteixen en una font d'informació molt important.

El treball de Jan Brugueras *Terrassenquisme i catalanisme. Singularitats ideològiques i polítiques en la Catalunya de la Restauració: Josep Soler i Palet i el salisme*. (2018) fou la primera obra important d'investigació d'aquest jove historiador. L'exploració de Brugueras ens permet conèixer la vàlua de l'autor i aprofundir en un tema que aclareix i explica algunes complicitats. Es tracta d'un estudi detallat i rigorós que explora els camins del conservadorisme local representats per les figures d'Alfons Sala i Josep Soler i Palet. És un llibre de consulta obligada i reiterada, ja que s'endinsa de ple en el gran debat a l'entorn de la connivència i complicitat entre el salisme i el catalanisme en benefici dels interessos de la burgesia local i de la corresponent projecció de la ciutat.

Les reflexions permeten conèixer molt millor la figura de Soler i Palet i la seva dualitat de moviments, bé sigui a Barcelona o a Terrassa. Al llarg dels capítols es van presentant els diferents ingredients que configuren l'interès per legitimar un possible model de terrassenquisme amb la inevitable i punyent inflexió que va representar la llei de jurisdiccions del 1906. Ben segur que fou l'article 155 d'aquell temps. La recensió sobre aquest llibre per part de l'historiador Òscar Monterde –*Terme*, 34 (2019)– és una reflexió acurada sobre la qualitat de l'obra i el rigor investigador de Jan Brugueras.

En el pròleg hi llegim: “Amb l'aportació rigorosa d'aquest novell historiador, es van ajustant les peces d'un immens trencaclosques com el que representa la nostra història local contemporània...”

A mode de cloenda: La justa difusió de la feina dels nostres historiadors

Hi hauria d'haver una justa i merescuda correspondència, sovint i tristament massa utòpica, entre el neguit i l'esforç investigador dels nostres historiadors i les possibilitats de publicació i difusió de les seves recerques molt més enllà del congrés de torn o la cursa despietada per assolir nivells preferents d'indexació de llurs articles en revistes especialitzades. El país, i la nostra ciutat en concret, han de conèixer, més que mai, l'obra i la qualitat científica de les noves generacions d'historiadors que es formen a les nostres universitats. La mínima i justa recompensa al seu esforç és la divulgació i edició dels seus treballs. Qui forma part d'aquest ofici sabrà molt bé com es desenvolupa el feixuc, sovint estèril, pelegrinatge a la recerca d'una possible editorial sempre en el marc d'unes habituals i reduïdes possibilitats.

Els treballs, quan se centren en la temàtica local, acostumen a tenir encara més dificultats d'edició i, habitualment, aquestes són prou conegudes per a tothom. Manca sovint una política editorial, pública i potent que doni resposta, sense embuts, als nombrosos oferiments de qualitat i de gran volada. *Terme* o la *Col·lecció Àmfora*, que ocupa les reflexions d'aquest article, són exemples d'evident resistència, compromís i perseverància. El seu treball és encomiable. Fan una gran tasca de suport, acollida i divulgació de la producció investigadora a la nostra ciutat, sempre per damunt de les seves possibilitats. Qualsevol elogi és just i del tot merescut.

El mèrit és molt important per la qualitat editorial, i encara més, per l'habitual i rutinària limitació de recursos que embolcallen cada proposta. Davant una acurada edició no es poden perdre de vista les grans dificultats que comprenen tota mena de gestions fetes abans, durant i després del procés d'edició. És la història de sempre. Només els que s'hi troben al capdavant coneixen el seu feixuc entrellat burocràtic i l'extenuant i lent degoteig dels ajuts que els acompanyen.

No podem defallir davant el suport continuat i necessari que requereixen aquestes iniciatives per continuar amb la seva tasca tan important i, alhora, necessària. La justificació ve corroborada pel nou planter d'historiadors. Comencem a perdre el recompte exacte de cada promoció –UB, UAB, UPF, URL...– i això és un bon senyal. En els darrers temps som testimonis d'una important onada de novells i, alhora, preparats coneixedors de la nostra història local, i cal un esforç, públic i privat, per donar a conèixer el seu batec.

La generació dels anys vuitanta que s'organitzà al voltant del Grup d'Estudis Històrics, l'exposició sobre la Guerra Civil a Terrassa (1980), la posada en marxa de *Terme* (1986) i l'obra col·lectiva *Història de Terrassa* (1987) ha tingut, sortosament, al llarg de les dècades successives, els corresponents relleus per part de legítims i molt preparats successors. Avui dia, gaudim d'un planter d'historiadors i historiadors de molt talent que trobem, majoritàriament, en la darrera obra *Una Història de Terrassa* (2018). Bona part dels seus autors també ho són d'Àmfora i ratifiquen, amb escreix,

la vàlua i la dimensió dels seus treballs. La seva recompensa és, exclusivament, la publicació de la seva obra. Mereixen tot el nostre suport i reconeixement. Es tracta d'interessos i agraïments recíprocs.

Les adversitats per sobreviure gràcies a la recerca són importants i prou conegudes. Fer-ne esment i concreció no pretén, en cap cas, ser un exercici reiteratiu de victimisme corporatiu. És la realitat pura i dura. Es tracta d'una vella, justificada i legítima reivindicació. És la crua situació que es vincula amb una casuística prou complexa. Hom s'acaba preguntant si, veritablement, interessa el coneixement i recerca sobre el passat de Terrassa així com la difusió de la seva interpretació.

No és cap descoberta quan recordem la necessària i inevitable polivalència laboral dels nostres graduats i investigadors. Manuel Márquez i Berrocal ho explicà molt bé a "Passat, present i futur de la història local contemporània", a *Terme* núm. 26 (2011), dins l'interessant dossier "És possible una nova història de Terrassa?" (pàg. 75-154).

El repte és doble i del tot justificat. D'una banda, vetllar perquè encomiables projectes i col·leccions editorials com *Àmfora* mantinguin la seva complicitat, supervivència, rigor i durabilitat, i de l'altra, estimular el suport, finançament i promoció de la recerca per part de les noves generacions d'investigadors que s'identifiquen amb el rigor i la metodologia. La ciutat de Terrassa en serà una gran i merescuda beneficiària.

NOSALTRES, ELS TERRASSENCS. CIUTAT, COMUNITAT I IMMIGRACIÓ EN EL PENSAMENT DE FRANCESC TORRELLA I NIUBÓ

Jan Bruguera i Torrella

Recepció i acceptació: octubre del 2020

Resum: Aquest article analitza el pensament de Francesc Torrella i Niubó en relació amb la ciutat, la comunitat i la immigració. Així, s'hi estudia com des dels anys quaranta l'intel·lectual terrassenc començà a desenvolupar una noció de comunitat des del catolicisme i com, en aquest sentit, els anys seixanta i setanta apostà per incorporar la immigració a la comunitat local. Alhora, s'hi apunten algunes contradiccions del personatge i es reflexiona al voltant del seu impacte a la ciutat.

Paraules clau: Terrassa, catolicisme, comunitat, immigració, Francesc Torrella i Niubó.

Abstract: This article analyzes Francesc Torrella i Niubó's thoughts in relation to the city, community, and immigration. Thus, it studies how this intellectual figure from Terrassa began to develop a notion of community based on a catholic point of view and how, in this same line of thought, he committed to incorporating immigration into the local community during the 1960s and 1970s. At the same time, the article points out some of his contradictions and examines his impact on the city.

Keywords: Terrassa, Catholicism, community, immigration, Francesc Torrella i Niubó.

Introducció

És un tema ineludible. Qualsevol intent de comprensió de la Catalunya actual ha de passar per l'anàlisi de tot el que representà la immigració espanyola durant el franquisme, sobretot dels anys cinquanta als setanta. Si bé ciutats industrials com Terrassa ja duïen dècades creixent a redós de la immigració, aquest procés suposà un abans i un després i obligà a replantejar la ciutat de dalt a baix en un moment en què les autoritats oficials de la dictadura no havien organitzat pràcticament res ni tenien cap projecte comunitari per relligar tota la població¹.

Perquè l'arribada massiva de nova població que venia a treballar a la indústria tèxtil local i a buscar un futur millor no només representava que calia replantejar la ciutat en termes materials –urbanisme, habitatge, salut, escolarització, transport, subministraments bàsics, etc.–, sinó també en termes de cohesió social, d'establir lligams amb la vella població terrassenca. El marc dictatorial, però, deixava realment poques esclertes per pensar i repensar la ciutat.

L'esfera pública local havia quedat reduïda des del final de la guerra a una sola publicació lligada al partit únic, FET y de las JONS: *Tarrasa*, que després, el 1955, passà a anomenar-se *Tarrasa Información*. La pluralitat de la premsa terrassenca, que s'havia mantingut en part durant la guerra, s'havia acabat definitivament el 1939. La publicació de llibres amb la censura prèvia era igualment problemàtica, i encara més si volien tractar temes del present o del passat més immediat. A més, no és balder recordar que la major part de la intel·lectualitat terrassenca d'abans de la